

let om den svenske kongemagt. Hertil hører bekæmpelse af kapere, udlægning af fredeskibe, frigivelse af beslaglagt gods osv.

Men som i de foregående bind får man også oplysninger om en række andre samfundsmæssige forhold såsom godstransaktioner, testamentariske bestemmelser med mere, der samtidig gør kildeudgaven til en righoldig kilde for personalhistorikere. Nok så vigtigt omhandler teksterne også skabelsen af Kalmarunionen 1397, og med ovennævnte bind har man således tilgængeliggjort kildemateriale fra en omdiskuteret periode i Danmarks historie. I lighed med tidligere bind er ovenstående forsynet med en arkiv- og biblioteksfortegnelse,

en bogfortegnelse samt et person- og stednavneregister.

Til gavn for mange findes teksterne oversat til dansk i *Danmarks Riges Breve*. Også her lettes benyttelsen af et person- og stednavneregister, ligesom bindene rummer en manuskript- og bogfortegnelse. Som noget nyt har man forsynet de to ovennævnte bind med en ordforklaringsliste. Det er en rigtig god ide. Hvis man ikke kender betydningen af ord som f.eks. »devolutionsret«, »grot« eller »orbodemål«, findes her en kort og klar forklaring. Tilsammen gør disse registre kildeudgaven til et yderst nyttigt og håndterligt redskab.

Leon Jespersen

DET 19. ÅRHUNDREDE

Jan Møller: *Frederik 6. Træk af en konges liv*. (Sesam, 1998). 343 s., 298 kr.

Mange danske konger har siddet længe på regeringsmagten, og næst efter Christian 4. var Frederik 6. topscoreren. Men mens hans fire-gange-tipoldefader var en aldeles farverig person, var Frederik hverken aldeles eller farverig. Ja, han er nærmest ved at blive glemt, og det har Jan Møller sat sig for at gøre noget ved. Det er blevet til en meget velskreven og medrivende bog. Med stor indlevelse formår Jan Møller at tegne et portræt af titelfiguren, den så ofte ensomme mand. Møllers vægtning mellem væsentligt og uvæsentligt, også mellem familieliv, politik og øvrige dagligdag, er aldeles vellykket. Hans glimrende formidlingskunst kan faghistorikere lære en hel del af, men også kun til en vis grad. For et af de kneb, som – ind-

rømmet – virker strålende, er, at han tager læseren med i sine overvejelser, følelser og især forståelse. »Man kan nu godt forestille sig, at ...« er en vending, der ustandseligt dukker op. Siden det kun er forestillinger, behøves der jo ingen argumentation og især ingen dokumentation.

Bogen afsluttes med en litteraturliste, som bærer præg af to ting. For det første, at forfatteren har sat sig godt ind i stoffet, særlig iøjnefaldende er hans grundige granskning af samtidens beretninger om statskuppet i 1784. Resultatet er en herlig beskrivelse af tildragelsen, hvor man levende kan se den lyshårede 16-årige dreng af en kronprins i håndgemæng med sin lidt forvoksede onkel og arveprins. Det er blevet til et af bogens rigtig gode kapitler!

For det andet, og det er mindre godt, har Jan Møller ikke læst nogen litteratur, der er udkommet efter 1985/88, hvis

vi i et øjeblik ser bort fra de to bind af Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie fra 1990 af Ole Feldbæk. Det er dobbelt ærgerligt, for hele forskningen i anledning af (landbo)reformernes 200-års jubilæum er smuttet, og de første resultater var indarbejdet i Feldbæks bind! Det betyder dels, at Jan Møller sætter skulderen til en åben dør, for netop den forskning har jo forlængst hentet Frederik 6. frem fra glemslen. Dels er Møllers beskrivelse af bondesamfundet mildest talt ringe. Kun den mørkeste marxistiske forskning har præsteret lignende fadæser, hvor godsejeren udsugede bonden og udhulede hans eksistensgrundlag. Møller har ikke øje for det meget fine balancesystem, som det danske samfund hvilede på: godsejeren skulle mod at være skattefri stå inde for bøndernes evt. skatterestancer, det betød, at han nok skulle holde igen med udsugningen, også for at få sin egen landgilde i hus, hans livsgrundlag. Rigtigt er, at hoveri var en slem byrde, men også den holdt sig inden for visse grænser af samme grund, og så må vi ikke glemme, at kun bønder – eller deres tyende – der boede i nærheden af hovedgården, skulle yde hovarbejde, de øvrige slap med en afgift. Ridefogeden må i bogen lægge krop til nok en grim skikkelse. Vi har da længe vidst, at der fandtes et par lede fyre iblandt dem, men de fleste var som godsejerne interesserede i, at det hele fungerede. Indrømmet, på den tegnede mørke baggrund står Frederik 6.s portræt endnu lysere og smukkere.

Så snart vi kommer til de politiske og mere familiære afsnit, bliver bogen stærkere igen; det synes mig endog, at forhistorien til Københavns bombardement i 1807 kunne have fået en tand mere af dramatik. For kronprins Frederik, der jo i 1784 de facto havde overtaget regeringen for sin sindslidende far, legede kispus med den engelske regering og diplomati ved flere gange at rejse mellem

København og Kiel, hvor det danske militær under hans ledelse stod parat. På den måde kunne man ikke få fat i ham og bringe de ultimative krav videre.

Any way – for at benytte lidt af Møllers aktualiserende nutidssprog – når disse forbehold er taget, står Frederik 6. som en interessant skikkelse, som er blevet præsenteret på en særdeles fængslende vis. Jeg har faktisk været meget forbløffet over, hvor intenst Jan Møller holdt mig lænket til bogen!

Gerda Bonderup

Johannes Wendt-Larsen (udg.): *Et Rastløst Vækkende Liv. Amtsprøbst Peter Wilhelm Lütken's virke i Lumby 1791-1844*. (Udgiverselskabet for Historisk Samfund for Fyns Stift, i kommission hos Odense Universitetsforlag, 1998). 88 s., 89 kr.

De rationalistiske præster, der i første halvdel af 1800-tallet prægede lokal-samfundene mange steder i Danmark, var ofte foregangsmænd, der ydede en stor indsats for formidlingen af ny viden og nye metoder til landbosamfundet. De var centrale i datidens lokaladministration, de var jordbrugere ligesom bønder og husmænd, og de opfattede deres roller som religiøse og verdslige lærere for deres menigheder. Mange af dem standsede ikke her, men udstrakte deres virke til større kredse – de var rastløse i ordets bedste betydning.

En sådan præst var Peter Wilhelm Lütken, der efter to år i Fensmark sogn ved Næstved i 1791 fik kaldet i det meget større og dermed givtigere Lumby sogn nord for Odense. Ved Lütken's død i 1844 var det biskop Nicolai Faber, der betegnede hans liv som »rastløst og vækkende«, og udtrykket er brugt som titel på denne bog, hvoraf halvdelen består af en række optegnelser. Lütken foretog i perioden 1795 til 1808. Bogen ind-